

Jaarverslag van de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
Athanasius en Willibrord

september 2017 – augustus 2018

Jaarverslag van de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
Athanasius en Willibrord

september 2017 – augustus 2018

Colofon

© Katholieke Vereniging voor Oecumene, 's-Hertogenbosch

Omslag: Jongen in Oost-Aleppo heft handen ten hemel (zie par. 8 van dit verslag)

Vormgeving: Van Dartel, Oss

Druk: Laumé Media Partners, Mierlo

INHOUDSOPGAVE

1	Woord van de voorzitter	4
2	Mission statement	4
3	Symposia en ontmoetingen	5
4	Willibrordzondag en Zondag voor de Oosterse Kerken	8
5	Samenwerking met Raden van Kerken	10
6	Protestantse Kerken	10
7	Evangelische beweging	11
8	Oosterse Kerken	12
9	Communicatie	12
10	Onderwijs en vorming	17
11	Bestuur	19
12	Overzicht van lezingen en artikelen	20
13	Bestuur en commissies	22
14	Financiële verantwoording	23

1 WOORD VAN DE VOORZITTER

Marcel Sarot

Gebed is intrinsiek gericht op de eenheid van de Kerk. Dit wordt duidelijk wanneer wij het Onzevader bidden, het gebed waarin volgens de traditie alles wat wij bidden is opgenomen en vervat. In dat gebed zeggen wij niet alleen iets over onze verhouding tot God, maar ook over onze verhouding tot elkaar. Bij zijn bezoek aan de Wereldraad van Kerken in Genève op 21 juni 2018 verwoordde Paus Franciscus

dit als volgt:

‘Steeds wanneer wij ‘Onze Vader’ zeggen, weerklinkt in ons dat wij zoons en dochters, maar ook broers en zussen zijn. Gebed is de zuurstof van de oecumene. Zonder gebed wordt gemeenschap verstikkend en maakt zij geen voortgang, omdat wij de Geest van God beletten, ons voort te drijven. Laten wij onszelf vragen: hoe veel bidden wij voor elkaar? De Heer bad dat wij één zouden zijn; volgen wij hem in dit opzicht na?’

In deze geest willen wij ons in de Katholieke Vereniging voor Oecumene inzetten voor de eenheid: biddend, en studerend en handelend in de geest van dat gebed. Het leidt tot een rijk palet aan activiteiten, waarvan dit jaarverslag getuigt. Ik hoop dat U met mij eens bent dat deze activiteiten onze blijvende steun en inzet verdienen!

Marcel Sarot

2 MISSION STATEMENT

De Vereniging wil de Rooms-katholieke Kerk in Nederland dienen in het streven naar volledige gemeenschap tussen de Rooms-katholieke Kerk enerzijds en de Kerken van het westen en de oosterse Kerken anderzijds. Ervan overtuigd dat de eenheid van de Kerk een teken en een instrument is van de eenheid van de mensheid ondersteunt ze ook initiatieven die in het kader van de oecumenische beweging op nationaal, Europees en mondiaal niveau worden ontplooid (art. 2 van de Statuten).

Vanuit de rijke traditie van de Katholieke Kerk zet de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord zich in voor de oecumene in Nederland. Onder oecumene verstaan we de inzet van christenen en Kerken voor het herstel van de eenheid van de Kerk én voor de vele vormen van samenwerking die al tussen christenen uit verschillende tradities op cultureel en maatschappelijk gebied bestaan. De Vereniging handelt bij het uitvoeren van haar missie binnen de kaders van het Oecumenisch Directorium en de encycliek *Ut unum sint*. Ze laat zich ook leiden door de *Charta Oecumenica*.

De Vereniging is ervan overtuigd dat eensgezindheid en samenwerking tussen christenen en kerken nodig zijn voor een geloofwaardige verkondiging en beleving van het Evangelie in onze samenleving. Ze zet zich daarom met vele middelen zoals ontmoetingen, gezamenlijk gebed, dialoog, studie en uitwisseling in voor de groei en de verdieping van deze eensgezindheid en samenwerking tussen christenen en kerken uit het westers en het oosters christendom. De Vereniging beoogt hiermee tevens de maatschappelijke relevantie van het christelijk geloof voor de huidige cultuur en de dialoog met andere religieuze tradities duidelijker voor het voetlicht te plaatsen.

3 SYMPOSIA EN ONTMOETINGEN

Als een lopend vuur – Rome-Reformatie in Noord-Brabant, september 2017

De Protestantse Kerk in Nederland organiseerde in 2016-2017 een estafette in de provincies om zo het begin van de Reformatie te gedenken. Aan iedere provincie was een thema toebedeeld. Noord-Brabant kreeg het thema Rome-Reformatie. De Vereniging participeerde in de werkgroep van de PKN onder voorzitterschap van ds. Willem Vermeulen die de activiteiten voorbereidde. Het werd een mooi en rijk oecumenisch programma. Het begon op 1 september met een goed bezochte oecumenische ontmoeting, gebedsdienst en diner in de Ontmoetingskerk in Bergen op Zoom. Voor de gebedsdienst werd gebruik gemaakt van de gebedsdienst die door de katholiek-lutherse commissie voor eenheid ten behoeve van de Reformatieherdenking was uitgegeven. Er werden sprankelende tafelredes gehouden door burgemeester dr. Frank Petter, bisschop dr. Martin Hein van de Evangelische Kerk van Kurhessen Waldeck en mgr. dr. J. van den Hende, bisschop-referent voor oecumene. Op 10 september vond in de Paulusabdij een oecumenische ontmoeting en vesper plaats met ds. Arjan Plaisier, oud-scriba PKN en mgr. dr. J. Liesen, bisschop van Breda. Op 16 en 17 september werden er diverse activiteiten in Den Bosch georganiseerd. Mgr. dr. G. de Korte en prof. dr. Markus Matthias spraken over Luther in het Zwanenbroedershuis, in de Grote Kerk werd een Bach-Cantate uitgevoerd en vond een Taizé-viering plaats. Het estafettestokje werd op zondag 24 september bij de oecumenische dienst in Gennep overgedragen aan de provincie Utrecht voor de laatste etappe.

Het uitgestelde dispuut – Luthers stellingen herlezen, Utrecht 26 oktober 2017

In het kader van de Reformatieherdenking werd in samenwerking met de Tilburg School of Theology een oecumenisch symposium georganiseerd over de betekenis van de stellingen van Maarten Luther in verleden en heden. Vanwege de grote belangstelling moest het symposium verplaatst worden naar de Nicolaïkerk. Lutherkenner en kerkhistoricus em. prof. dr. Christoph Burger plaatste de stellingen in hun historische context. De 95 stellingen over de aflaat waren niet de kern van Luthers theologie, maar ze hebben wel zijn naam gevestigd en speelden een grote rol in het geding met Rome. Twee kerkleiders en twee theologen reflecteerden vervolgens op de actuele betekenis van de stellingen van Maarten Luther. Ds. René de Reuver pleitte ervoor dat katholieken en protestanten in het spoor van Luther in de hedendaagse samenleving en cultuur getuigen zijn van Gods genade. Mgr. dr. J. van den Hende sprak over de relatie tussen de waarachtige omgang met God en de werken van liefde en barmhartigheid. Prof. dr. Bram van de Beek keerde zich tegen een goedkope opvatting van genade en pleitte met Luther voor de betekenis van de priester in het aanzeggen van vergeving. Prof. Marcel Poorthuis schetste vanuit de invalshoeken vergeving, kindschap van God en vrijheid een katholiek perspectief op Luther. Dr. Karim Schelkens trad op als moderator van de bijeenkomst. Drs. Geert van Dartel maakte aan het einde van de middag de balans op van dit irenische debat. De teksten van het symposium werden gepubliceerd in het tijdschrift *Perspectief*.¹

De oecumenische balans van het Reformatiejaar, Den Bosch 3 november 2017

In de Grote Kerk van Den Bosch vond dit jaar de algemene ledenvergadering plaats. We vonden het passen

¹ *Perspectief* 2018-39,14-46 <http://www.oecumene.nl/publicaties/perspectief/1448-perspectief-2018-39>

bij de Reformatieherdenking om de jaarvergadering in de protestantse gemeente te houden. De belangstelling was met zo'n 60 deelnemers minder groot dan gehoopt. Dr. Margriet Gosker, coördinator van de PKN van de Reformatieherdenking en dr. Dick Akerboom, Lutherkenner en lid van de werkgroep Refo500 maakten de oecumenische balans op van het Reformatiejaar. Beiden deden dat op een openhartige en kritische wijze. Margriet Gosker stelde dat er dit jaar veel liefdesverklaringen zijn uitgesproken. Dat roept de vraag op wat er nu verder mee gaat gebeuren? Ook stelde ze dat de Reformatieherdenking in haar eigen kerk krachtiger had kunnen zijn. De Protestantse Kerk is op dit moment meer bezig met de reorganisatie van de structuren. Mede daardoor is de Reformatieherdenking een marginaal gebeuren gebleven. Dick Akerboom sprak in zijn lezing nauwelijks over de oecumenische herdenking. Hij ging in op de schuldvraag en de gevolgen van de Reformatie. Een grote verantwoordelijkheid legde hij bij de Katholieke Kerk, die daardoor ook een denominatie is geworden. De vraag waar het vandaag over moet gaan, aldus Dick Akerboom, is een variatie op de aloude vraag van Maarten Luther: het gaat niet zo zeer om de vraag '*Hoe vind ik een genadige God, maar waar vind ik God?*' In het Reformatiejaar is voor deze vraag nauwelijks aandacht geweest, zo betoogde Akerboom.

Sporen van de Moderne Devotie in de Lage Landen, Den Bosch 18 december 2017

'De invloed van de Moderne Devotie op de geschiedenis van Nederland is zeer groot geweest, toch vind je de grootste Nederlandse Hervormingsbeweging niet in de Canon'. Dit was één van de stellingen die Mink de Vries naar voren bracht op de bijeenkomst van de Actuele Moderne Devotie Beweging en de Katholieke Vereniging voor Oecumene in het Sint-Janscentrum in 's-Hertogenbosch over zijn drie jaar durende zoektocht naar plaatsen in ons land waar de Moderne Devotie sporen heeft

nagelaten. Hoewel er veel wetenschappelijk onderzoek naar de Moderne Devotie is gedaan, zijn gemeentes niet echt genegen om de resultaten daarvan in de beschrijving van panden zichtbaar te maken. Ook voor de ANWB is er nog heel wat werk aan de winkel om de beschrijvingen van historische plaatsen op orde te brengen. Tijdens de bijeenkomst werd een overzichtskaart gepresenteerd met 173 vindplaatsen van sporen van de Moderne Devotie in Nederland.

Een viertal sprekers was uitgenodigd om te reageren op het onderzoek van Mink de Vries. Klaas van der Kamp, algemeen secretaris van de Raad van Kerken, ging met name in op de overeenkomsten en verschillen tussen de Moderne Devotie (14e-15e eeuw) en de Reformatie van de 16e eeuw. Mgr. dr. G. de Korte trok aan de hand van vier kernpunten een lijn van de Moderne Devotie van de 14e eeuw naar onze tijd. Het doopsel, het geloofsgesprek, het belang van gemeenschap en de persoonlijke relatie met Jezus Christus zijn ijkpunten die we aan de Moderne Devotie mogen ontleen om de vernieuwing van het toegewijde leven vandaag vorm te geven.

Opmerkelijk was de bijdrage van prof. dr. John Choi uit Zuid-Korea die zijn sabbatical besteedt aan de bestudering van de Moderne Devotie. Hij vertelde door de kennismaking met de Moderne Devotie geraakt te zijn en zal er in het Koreaans over schrijven om zijn studenten kennis te laten maken met deze bijzondere beweging voor geestelijke vernieuwing in de Lage Landen van de 14e en 15e eeuw.

Charles Caspers, onderzoeker van het Titus Brandsma Instituut, nam zijn toehoorders mee naar Oost-Timor waar hij onlangs verbleef in een huis van de Fraters van Tilburg, dat toegewijd is aan Sint Dionysius, de patroon van Tilburg. De congregatie van de fraters van Tilburg, zo vertelde hij, werd in de 19e eeuw opgericht door mgr.

Johannes Zwijssen (1794-1877) naar het voorbeeld van de Moderne Devotie beweging. Daaruit blijkt maar weer hoe een oude beweging op een later moment in de geschiedenis opnieuw tot leven kan komen. 'En ook vandaag', aldus Casper, 'ontmoet ik veel mensen die het evangelisch ideaal in hun levenswijze vorm proberen te geven.'

Aan het programma van de middag was de stelling meegegeven dat de Reformatie een nawee van de Moderne Devotie is. Prof. dr. Koen Goudriaan, em. hoogleraar Geschiedenis van de Middeleeuwen aan de Vrije Universiteit, die samen met p. Rudolf van Dijk o.carm diepgaand onderzoek heeft gedaan naar de kloosters die de Moderne Devotie gedragen hebben, nam in het slotdebat afstand van deze stelling. Hij wees erop dat veel moderne devoten niet meegegaan zijn met de Reformatie. Hij pleitte ervoor om de Moderne Devotie en de Reformatie als twee duidelijk onderscheiden bewegingen te beschouwen en ze niet met elkaar te vereenzelvigen.

Licht op Maria, Nieuwkuijk 21 januari 2018

'Maria is nooit oorzaak van een scheiding tussen kerken geweest, toch is Maria een heikel punt in de oecumenische dialogen. Achter opvattingen over Maria gaan dieperliggende thema's schuil waarover in de oecumenische dialogen overeenstemming wordt gezocht. Het christelijke denken over Maria is feitelijk een kristallisatiepunt waar alle grote theologische thema's samenkomen, zoals de christologie, de genadeleer, soteriologie, pneumatologie, ecclesiologie, enz. Hendro Munsterman, theoloog en journalist, was hoofdspreker op het symposium 'Licht op Maria' van de Focolarebeweging en de Katholieke Vereniging voor Oecumene dat op 21 januari jl. in Abdijhof Mariënkroon werd gehouden.

Ruim honderd mensen waren op deze zondagmiddag naar Nieuwkuijk gekomen voor een sprankelend pro-

gramma van inleidingen, getuigenissen, zang, gebed, gesprek en ontmoeting. De keuze voor het thema 'Licht op Maria' was ingegeven door het jaarthema van Focolare. Binnen de eigen gelederen is de Focolarebeweging vertrouwd met de verschillen in de benadering van Maria. Katholieken én protestanten maken samen deel uit van deze beweging die zich tot doel stelt samen volgens het evangelie te leven. Op deze middag werd verkend waar het verschil in benadering van Maria in zit en hoe belangrijk dat nu nog is.

In het gesprek tussen katholieken en protestanten over Maria zijn volgens Munsterman drie pijnpunten aan de orde: Maria's medewerking aan het heil, uitspraken over Maria die niet expliciet in de Bijbel verankerd zijn en het bidden tot of aanroepen van Maria als voorspreekster. Behendig schetste Munsterman de achtergronden en reikwijdte van oude strijdvragen over de soevereiniteit van God en de menselijke vrijheid, over de betekenis van de heilige Schrift voor het dogma en de bijzondere plaats van Maria in Gods heilsplan om vervolgens uit te leggen dat hier geen kerkscheidende kwesties aan de orde hoeven te zijn. Met de Groupe des Dombes benadrukte hij dat het initiatief van God uitgaat en dat Maria daarop actief antwoordt. De Mariadogma's van de 19e en 20e eeuw drukken iets wezenlijks uit over de betekenis van Maria in Gods heilsplan, maar staan niet bovenaan in de hiërarchie van waarheden. In Gods heilsplan neemt Maria te midden van de Gemeenschap van heiligen een uitzonderlijke plaats in, maar zij staat er binnen – niet erboven. Als eerste van de gelovigen is zij – zoals ook de Orthodoxe Kerk leert – opgenomen bij God om daar voor ons te bidden.

Naast deze drie pijnpunten signaleerde Munsterman nog een vierde en laatste probleem dat dwars door kerkelijke gezindten heen gaat en voortvloeit uit de wijze waarop mensen vandaag de Schrift lezen en verstaan: in

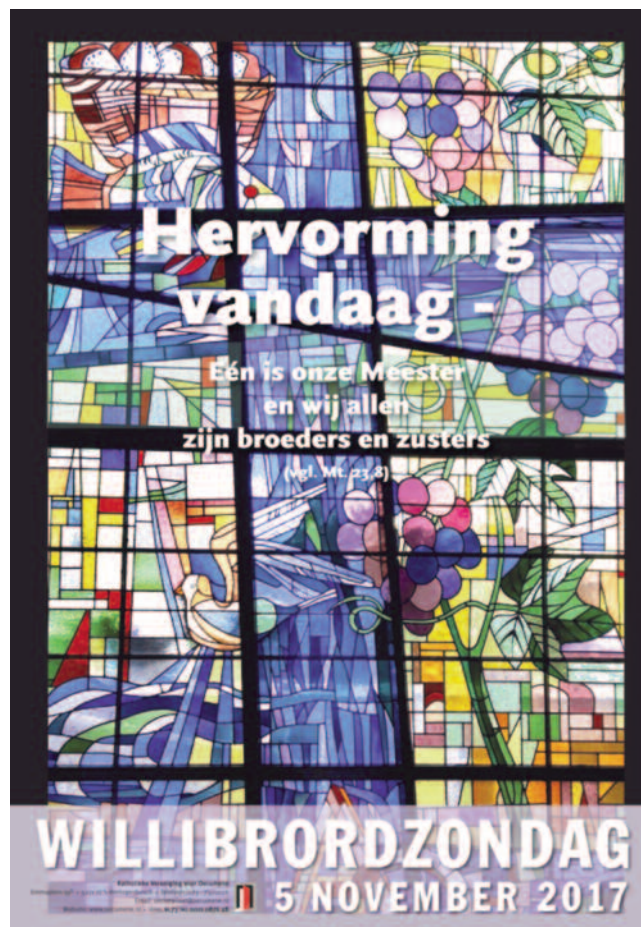
hoeverre kunnen we uitspraken die de Schrift doet over Maria al dan niet historisch verstaan? Munsterman pleite voor een historisch-kritische lezing van de Schrift en keerde zich tegen een fundamentalistische lezing van de Bijbel (de enige methode die de Katholieke Kerk expliciet afgewezen heeft). Katholieken en protestanten zouden vandaag samen de uitdaging moeten aangaan om te onderzoeken wat het voor ons betekent als de Schrift over Maria spreekt. In de Schrift gaat het niet om vragen van hoe het ooit was, maar om de actualisering van Gods heilswerk vandaag in ons. De vraag is of wij Christus willen volgen *met* en *zoals* Maria.

Als ik met protestanten over Maria spreek, aldus Munsterman, dan verwijst ik nog wel eens naar de zin uit het Magnificat (Luc. 1,46-55): ‘alle volken zullen mij zalig prijzen’. En katholieken wijs ik graag op de zin die daarna komt: ‘want de Heer heeft grote dingen voor mij gedaan’.

4 WILLIBRORDZONDAG EN ZONDAG OOSTERSE KERKEN

Hervorming vandaag – Eén is onze Meester en wij allen zijn broeders en zusters (Mt. 23,8), 5 november 2017

Willibrordzondag vormde de afsluiting van de oecumenische Reformatieherdenking. Vanaf 2010 heeft de Vereniging door publicaties, studiebijeenkomsten, ontmoetingen en lezingen het oecumenisch karakter van de Reformatieherdenking uitgedragen. Dit gebeurde steeds vanuit een gerichtheid op de toekomst van de Kerk. Het thema van Willibrordzondag werd aangereikt door de evangelielezing van deze zondag uit het evangelie volgens Mattheüs. Dr. Sjaak van 't Kruis, adviseur van het bestuur namens de PKN, werkte mee aan de voorbereiding van de preek schets en voorbede voor deze zondag.

In aansluiting op de nationale viering van de Protestantse Kerk op 31 oktober in de Dom van Utrecht vond op 5 november 's middags in de kerk van St. Bonaventura in Woerden een oecumenische gebedsdienst en ontmoeting plaats. Mgr. dr. J. van den Hende en ds. R. de Reuver gingen hierin voor. Voor het bidden van de vespers van het hoogfeest van de H. Willibrord zong een koor uit Oosterhout enkele liederen uit de verschillende kerkelij-

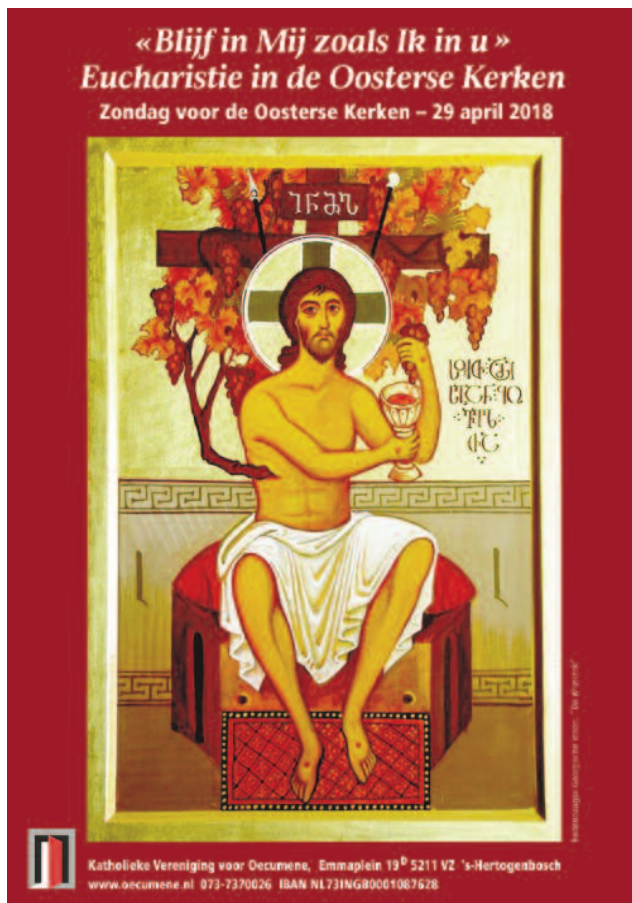
ke tradities die door getuigenissen werden ingeleid. Na de vespers bracht het koor nog enkele prachtige gezangen ten gehore.

‘Blijf in Mij zoals Ik in u’, Eucharistie in de Oosterse Kerken, 29 april 2018

De Zondag voor de Oosterse Kerken is een moment in het jaar waarop in katholieke parochies aandacht wordt

gevraagd voor de relatie met de Oosterse Kerken. Het motto “Blijf in Mij, zoals Ik in u” was ontleend aan de lezing uit het Johannesevangelie over Jezus Christus, de ware wijnstok (Joh. 15,1-8). Het ‘in Christus zijn’ is de grondslag van de Kerk en van de oecumenische beweging. In de katholieke en orthodoxe Kerk is de viering van de Eucharistie (Goddelijke Liturgie) de uitdrukking van de eenheid in Christus en de eenheid van de kerkgemeenschap. Nu gaat de lezing uit het Johannesevangelie van vandaag niet direct over de Eucharistie, maar over de eenheid tussen Jezus, de Vader en zijn leerlingen. Jezus houdt zijn leerlingen (en ons) voor dat wij deel mogen hebben aan die leven gevende en rijke vruchten dragende relatie tussen Hem en de Vader. Sterker nog, wie die relatie opgeeft en verwaarloost, is tot niets in staat en wordt verworpen. Dat klinkt nogal dreigend, hoewel in deze tekst eerder de aansporing voorop staat om in de liefde van Christus te blijven opdat de vreugde volkomen wordt. Het bij Jezus blijven wordt elders in het Johannesevangelie (Joh 6,48-58) verbonden met de eucharistische traditie van een eerder Ik benwoord: ‘Ik ben het brood des levens. [...] Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, blijft in Mij en Ik in Hem’ (vrs. 48 en 56). En hoewel de gelijkenis van de wijnstok het niet expliciet doet, mogen we de eucharistische beeldspraak uit Joh 6,48-58 als tevens impliciet aanwezig in Joh 15,1-8 beschouwen. In elk geval hebben Kerkvaders dat gedaan.

Preek schetsen en voorbede werden mede voorbereid door drs. L. van Leijssen. Voor de poster werd gebruik gemaakt van een Georgische icoon. Omwille van kostenbesparing werd de poster alleen digitaal aangeboden.

5 SAMENWERKING MET RADEN VAN KERKEN

De Raad van Kerken in Nederland is een belangrijk platform voor oecumenische contacten en samenwerking. De Vereniging onderhoudt veel contacten met de Raad van Kerken in Nederland, met het netwerk van provinciale en lokale raden van kerken en participeert in de activiteiten die door de Raad van Kerken worden ontwikkeld. Op 21 mei 2018 vierde de Raad van Kerken zijn vijftig jarig bestaan met een oecumenische ontmoeting in Amersfoort. Verschillende bestuursleden van de Vereniging waaronder dr. Kees van Vliet en oud-voorzitter Henk van Doorn waren daarbij aanwezig.

De vertegenwoordiging van de Rooms-Katholieke Kerk bij de Raad van Kerken wordt gevormd door de bisschop-referent voor Oecumene, Mgr. dr. J. van den Hende, vic. drs. Arjen Bultsma en Geert van Dartel (op persoonlijke titel). De plenaire raad bestaat uit vertegenwoordigers van de veertien lidkerken en de vier geassocieerde leden. De plenaire raadsvergadering is een belangrijk forum voor ontmoeting en overleg. Van de raadsvergaderingen wordt regelmatig verslag gedaan op de website van de Raad van Kerken.

Vic. drs. Arjen Bultsma is namens de Rooms-Katholieke Kerk actief betrokken bij de voorbereiding van Kerkproeverij, het missionaire programma dat de Raad van Kerken in samenwerking met andere organisaties en instellingen heeft opgezet om mensen opnieuw te stimuleren een kerkdienst te bezoeken. Drs. Geert van Dartel en drs. Rob van Uden zijn lid van de gezamenlijke projectgroep van de Raad van Kerken en MissieNederland die de Nederlandse uitgave verzorgt van de teksten voor de Gebedsweek voor de Eenheid. Geert van Dartel is tevens lid van de Taakgroep Pelgrimage van Gerechtigheid en Vrede die onder andere de jaarlijkse Walk of Peace voorbereidt.

Bestuursleden van de Vereniging zijn ook actief betrokken bij verschillende provinciale en lokale Raden van Kerken. Vic. drs. Arjen Bultsma is lid van de Friese Raad van Kerken, dr. F. Vermeulen is secretaris van het Beraad van Kerken van Zuid-Holland en mw. Christien van den Heuvel is nauw betrokken bij de Utrechtse Stedelijke Raad van Kerken (USRK).

Op alle niveaus van de Raad van Kerken zijn rooms-katholieken actief bij het werk van de Raad van Kerken betrokken. Op verzoek van Mgr. dr. J. van den Hende organiseerde de Vereniging op 6 maart 2018 een overleg voor de rooms-katholieke leden van de plenaire raad, de beraad- en projectgroepen. Het overleg heeft als doel informatie en ervaringen over het werk in de Raad van Kerken uit te wisselen. Het is de bedoeling om voortaan ieder jaar zo'n overleg te organiseren.

6 PROTESTANTSE KERKEN

In het kader van de voorbereiding van de oecumenische herdenking van de Reformatie werd in 2014 in opdracht van de Bisschoppenconferentie en het Moderamen van de Protestantse Kerk een kleine werkgroep ingesteld met de opdracht een invulling te geven aan de oecumenische herdenking van de Reformatie. De Vereniging is bij deze werkgroep direct betrokken. De werkgroep nam het initiatief tot de Nederlandse vertaling van het belangrijke document *“Van Conflict naar Gemeenschap”* en van het daarop gebaseerde *“Gemeenschappelijke Gebed voor de oecumenische herdenking van de Reformatie”*. Beide vertalingen werden door de Katholieke Vereniging voor Oecumene uitgegeven. Er is in het herdenkingsjaar veel gebruik van gemaakt. De werkgroep stelde twee teksten op die in de loop van het herdenkingsjaar werden gepubliceerd: *“Herstel van de eenheid is de Reformatie van vandaag”* (18 maar 2017) en *“Onze roeping – op-*

roep aan christenen in Nederland bij gelegenheid van 500 jaar Reformatie" (31 oktober 2017). De tweede tekst vormde de rode draad in de nationale viering op 31 oktober 2017 in de Domkerk van Utrecht. In de werkgroep is de samenwerking van de afgelopen jaren geëvalueerd. Misschien tot veler verrassing zijn er in het kader van de Reformatieherdenking heel veel oecumenische contacten ontstaan. Het is zeer te hopen dat deze positieve lijn in de komende jaren kan worden voortgezet.

Daarnaast is de Vereniging projectpartner in Refo500. Refo500 is uitgegroeid tot groot een internationaal netwerk van veelal protestantse instellingen en organisaties. In de komende vijf jaar wil Refo500 enkele nieuwe programma's uitzetten met het doel de relevantie van het christelijk geloof in de seculiere samenleving duidelijk te maken. De Katholieke Vereniging voor Oecumene werkt vanuit een oecumenische doelstelling aan deze programma's mee. Speerpunt in 2018-19 is de herdenking van 400 jaar Synode van Dordt. De Vereniging bereidt hierover een oecumenisch symposium voor dat begin februari 2019 gehouden zal worden.

De Synode van Dordt was het thematisch zwaartepunt op de jaarlijkse ontmoeting van de Protestantse Kerk van Brabant en Limburg, de Evangelische Kerk van Kurhessen Waldeck en het bisdom 's-Hertogenbosch. De ontmoeting vond dit keer plaats van 3-5 april in de Volksabdij in Ossendrecht. De ontmoeting was dit keer voorbereid door de Protestantse Kerk. Ds. Willem Vermeulen, ds. Sophie Bloemert en mw. Elly de Haan tekenden voor een interessant programma en een perfecte organisatie. Gezamenlijk gebed, berichten uit de drie kerken over de ontwikkelingen in het afgelopen jaar, evaluatie van de Reformatieherdenking in beide landen en een vooruitblik op de herdenking van 400 jaar Synode van Dordrecht vormden de belangrijkste ingrediënten van het programma. Op woensdag werd een excursie ge-

maakt naar Bergen op Zoom voor een bezoek aan de Ontmoetingskerk en naar Dordrecht voor een rondleiding en ontmoeting in de Grote (of O.L. Vrouwe) Kerk en een lezing door ds. G. de Fijter in de Augustijnenkerk over de Nationale Synode.

7 EVANGELISCHE BEWEGING

De internationale dialoog die de Katholieke Kerk voert met leiders van verschillende pinksterkerken begon in 1972. In 2016 verscheen het zesde rapport onder de titel *"Doof de Geest niet uit!"* Het zesde rapport van deze dialoog. Het is gewijd aan de plaats en betekenis van de geestesgaven in de kerk, te weten: profetie, genezing en onderscheiding. Het document werd met een subsidie van de C.J. de Vogelstichting in het Nederlands vertaald door drs. Lydia Penner en drs. Geert van Dartel. Met instemming van de Bisschoppenconferentie en het Bestuur van de Verenigde Pinkster en Evangeliegemeenten werd de Nederlandse vertaling begin 2018 als digitale uitgave op de website van de Vereniging gepubliceerd.

Op 6 en 7 juni kwam in het Beziinningscentrum Emmaus in Helvoirt het Nederlands Christelijk Forum bij elkaar. Het doel van dit forum, dat jaarlijks voor een tweedaagse retraite samenkomt, is om het geloofsgesprek tussen leiders van kerken en stromingen te stimuleren. Dit keer ging het over het thema *Kerk en Koninkrijk*. Er namen ca. 50 mensen aan de ontmoeting deel. Het forum heeft een bredere samenstelling dan de Raad van Kerken. De gesprekken zijn gericht op uitwisseling van geloofservaringen. De stuurgroep van het forum zou het draagvlak graag willen verbreden. In het komend jaar zal er een extra bijeenkomst worden georganiseerd om nieuwe mensen kennis te laten maken met deze vorm van oecumenische uitwisseling.

8 OOSTERSE KERKEN

Dankzij het fonds Pour les Autres van het bisdom Rotterdam en het bisdom Stockholm, bijdragen van pa-

rochies en donateurs heeft de Vereniging in de afgelopen jaren het werk van Caritas Syrië in Aleppo gesteund. Van 19 tot 23 april bracht Geert van Dartel een bezoek aan Syrië. De reis werd gefaciliteerd door Caritas Syrië. Het doel van de reis was om de medewerkers van Caritas Syrië persoonlijk te leren kennen en een beter zicht te krijgen op het werk dat door Caritas Syrië in Damascus, Homs en Aleppo wordt gedaan. In de tijdschriften *Perspectief* en *Pokrof* verschenen artikelen over deze indrukwekkende reis. Aan het fonds Pour les Autres werden nieuwe projectaanvragen voorgelegd ter ondersteuning van het werk van Caritas Syrië. Bij de nationale bedevaart in Den Brielle werd dit jaar een collecte gehouden voor het werk van Caritas Syrië.

Voor de ondersteuning van de Katholieke Oosterse Kerken werd in 1968 door de Congregatie voor de Oosterse Kerken de ROACO (Vergadering van Organisaties voor de Hulp aan Oosterse Kerken) in het leven geroepen. De Katholieke Vereniging voor Oecumene is als rechtsopvolger van het Apostolaat voor de Oosterse Kerken lid van dit bijzondere gremium. Sinds lange tijd nam Geert van Dartel in juni weer deel aan de jaarvergadering van de ROACO. Op de agenda stonden drie grote onderwerpen: de situatie van de christenen in het Midden Oosten, de migratie en de integratie van de Katholieke Oosterse Kerken in Europa.

9 COMMUNICATIE

De berichtgeving en de uitwisseling over oecumenische ontwikkelingen in binnen- en buitenland is uitgegroeid tot één van de belangrijkste taken. De Vereniging geeft drie tijdschriften uit, onderhoudt

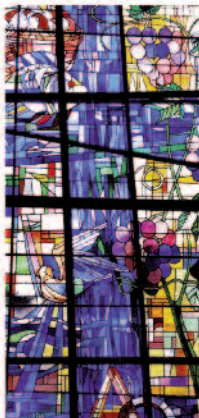
Overweging bij Willibrordzondag Glas-in-lood-raam in Goede Herder-kerk

door Rob van Uden

Ik kijk naar het glas-in-lood-raam. 30m. Imposant. Het licht valt in vele kleuren binnen en als je op het goede tijdstip van de dag naar het raam kijkt, en de zon wil een beetje schijnen, dan wordt je door al die kleuren omgeven.

Het kruis staat centraal. Het kruis dat Jezus heeft gedragen, waaronder hij is gevallen en waaraan hij heeft gehangen. Het kruis, dat symbool is geworden van lijden en dood; een heilig symbool. Maar het kruis laat ook zien dat het geloof het lijden niet uit de weg gaat. Het geloof in Christus gaat juist door het lijden heen. Het is een erkenning van het lijden dat mensen moeten dragen.

Het raam heeft echter een boodschap die verder reikt. Het kruis heeft geen dreigende kleur gekregen, maar juist heilige en warme blauwe tinten. Blauwe tinten die rust en vrede ge-

gave van de Geest voltrekt zich op het kruis. Als Jezus 'de geest geeft' en zijn zijde mer een lans wordt doorboord, stroomt behalve bloed ook water uit zijn zijde.

Verwonderd keer ik terug naar de afbeelding van het kruis. Ik zie in dat raam steeds meer geloof en vertrouwen, leven en vruchtbaarheid.

Naast het kruis, rechts, staat een levende plant, de wijnstok. Jezus heeft in de wijnstok een teken van eenheid gezien, een organisch geheel van bladeren, ranken en druiven gezien. Voor hem is het een beeld van verbondenheid en hij gebruikt het beeld om te spreken over de verbondenheid van de leerlingen met hem: "Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, maar alleen als zij blijft aan de wijnstok, zo gij evenmin, als gij niet blijft in Mij." De wijnstok groeit langs het kruis omhoog en is dus verbonden met de verrezen Heer.

Hoe verschillend mensen ook kunnen zijn, het gaat om die verbondenheid met Christus. Dat is een verbondenheid die een belofte met zich meebrengt. We worden er beter van.

De volle druiventrossen aan de wijnstok zijn een belofte dat ons leven vrucht zal dragen als we verbonden zijn met Jezus Christus.

tekenis van de term *Gemeenschap van de heiligen*. Vervolgens kwam in enkele artikelen de visie op de doorwerking van de Reformatie tot in onze tijd aan bod. Dr. Margriet Gosker schreef een bijdrage over de spiritualiteit van Maarten Luther, Geert van Dartel interviewde auteur dr. Klaas van der Zwaag over zijn boek "Reformatie vandaag" en dr. Dick Akerboom gaf zijn visie op genade en vrijheid in de seculiere tijd. We sloten het nummer af met een bijdrage van Kees Slijkerman over het nieuwe document "Doof de Geest niet uit" van de dialoog tussen katholieken en pinksterchristenen.

Het voorjaarsnummer in 2018 opende met een artikel van Leo van Leijsen over de Eucharistie in de Oosterse Kerken. zr. Hildegard Koetsveld o.s.b. schreef een meditatie bij de Georgische icoon van Christus, de wijnstok. De Russisch Orthodoxe aartspriester Theodoor van der Voort schreef over de liturgie in de Orthodoxe Kerk en de Syrisch-orthodoxe aartsbisschop Polycarpus over de Syrisch-orthodoxe eucharistieviering. Prof. dr. Herwi Rikhof leverde een bijdrage over de band tussen eucharistische en kerkgemeenschap. Geert van Dartel recenserde twee relevante publicaties: "*Leven in Christus*" van dr. Hans Burger en "*De levende God, een orthodoxe catechismus*".

Pokrof

Pokrof. Oosterse christenen, kerken en culturen is ons tijdschrift dat handelt, zoals zijn volledige naam al zegt, over het oosters christendom in zijn vele aspecten en dat vijf keer per jaar verschijnt. De oplage is 800 exemplaren. Paul Baars, die al hoofdredacteur ad interim was, werd in het seizoen 2017-'18 definitief hoofdredacteur; Niek Pouls, boekhistoricus, trad als nieuw lid tot de redactie toe.

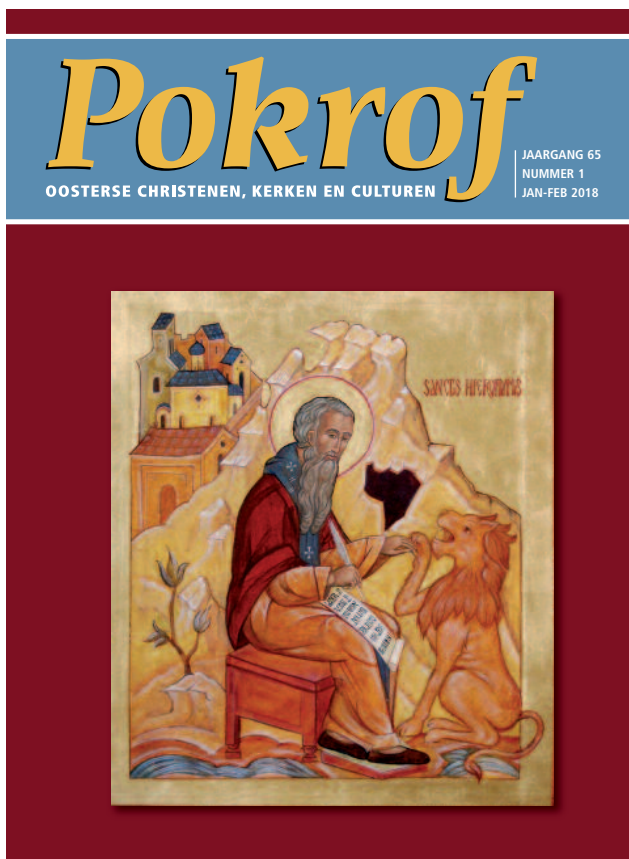
Pokrof behandelt middels artikelen, meditaties en rubrieken zeer uiteenlopende thema's van de oosterse

een goed lopende website en een levendige facebookpagina.

Overeen

Het communicatieblad van de Vereniging verschijnt twee keer per jaar en gaat naar een kleine 6.000 adressen: leden, donateurs en parochies. Inhoudelijk sluit het aan bij de thema's van Willibrordzondag en de Zondag voor de Oosterse Kerken.

Voor de poster van Willibrordzondag hadden we een mooi glas-in-lood raam gevonden in de Goede Herderkerk in Hoogeveen. Bestuurslid Rob van Uden schreef er een mooie tekst bij die we als openingsartikel van dit nummer gebruikten. Leo van Leijsen schreef over de be-

christenen, zowel wereldwijd als in Nederland, waarvan hieronder per nummer enkele voorbeelden worden genoemd. Sommige bijdragen in Pokrof worden tevens gepubliceerd, in licht bewerkte vorm, in het tijdschrift *Kerk Wereldwijd* van Missio Nederland.

Tijdens het Lutherjaar 2017 keken we in Pokrof 2017-4 naar de verhouding van lutheranen en orthodoxen in de 16e eeuw, een boeiend stukje oosters-westerse geschiedenis, beschreven door Paul Baars. In een recensie door

Dolf Bruinsma voert in hetzelfde nummer Sofia, de Wijsheid, ons mee naar het denken van de Russisch-Franse theoloog Sergei Bulgakov uit de 20e eeuw, naar aanleiding van de Nederlandse vertaling van diens werk 'Sofia; de goddelijke wijsheid'. Geert van Dartel schreef over de lange weg naar verzoening tussen Servisch-orthodoxen en Kroatische katholieken die zich de afgelopen jaren hebben gebogen over de historische persoon van kardinaal Stepinac [1898-1960].

Pokrof 2017-5 opende met een beschouwing door Peter van den Hoven over het licht in Oost en West en hoe de leer over het 'ongeschapen Licht' van de Byzantijnse theoloog Gregorios Palamas, monnik van Athos en aartsbisschop van Thessaloniki, doorwerkt in de iconenschilderkunst. Hedendaags Athos is ook de plek waar men kritisch kijkt naar de oecumene. Nick Pouls vertelt erover. In de meditatie door Johan Meijer hoorden we uit het Kerstverhaal over de Vlucht naar Egypte en de Kindermoord te Betlehem; ze resoneren in onze tijd, waar wereldwijd zoveel mensen vervolgd en verdreven worden.

In het eerste nummer van 2018 begonnen we met een beschrijving door vader Dimitrije Kalezić van het bijzondere ritueel dat Servisch-orthodoxen kennen, de Slava. Vader Zoran Krstić is een Servische theoloog die kritische vragen stelt bij de herleeftde religieuze vormen in zijn kerk sinds de val van het communisme 30 jaar geleden, aldus een artikel van de hand van Iglia Vassileva van der Heiden. Kerkvaders nemen in het Oosters christendom een belangrijke plaats in; hoe dat is in m.n. de Orthodoxe Kerk, beschreef Leo van Leijssen.

Demonen waarden rond in de poëzie van de Russische dichter Michail Lermontov en in de symbolische schilderkunst van zijn naamgenoot Michail Vrubel – over beiden een klein tweeluik in Pokrof 2018-2 door Dolf

Bruinsma. Aan de hand van een Fins-orthodoxe Wijsheidsicoon gaat in dit nummer de meditatie door Lieve Troch in op de figuur van Sofia. Een boekbespreking door Johan Meijer bracht de recente vertaling van de bekende orthodoxe catechismus, 'De levende God', ter sprake – een aanwinst voor de Nederlandse Orthodoxie en daarbuiten.

De editie 2018-3 begon met het thema van de vrijheid; vrijheid zoals de begin 2018 overleden Russisch-orthodoxe aartspriester van Amsterdam, vader Sergei Ovsianikov, die zag. Kort voor zijn dood kwam zijn boek 'Een boek over de vrijheid' in het Russisch uit. Dolf Bruinsma spreekt in dit nummer over dit boek en zijn auteur. Geert van Dartel en Heleen Murre-van den Berg bezochten beiden onlangs het geteisterde Midden-Oosten en vertellen elk over Syrië en zijn christenen. En Pokrof besloot dit nummer zoals gewoonlijk ook weer met de rubriek 'Byzantijnse Liturgie', dit keer over de hymne 'Eniggeboren Zoon' uit de Goddelijke Liturgie.

Perspectief

Het tijdschrift Perspectief wil een podium bieden aan jonge theologen met interesse in oecumenische theologie. Het tijdschrift wordt online aangeboden en verschijnt 4 keer per jaar.

In het verslagjaar brachten we opnieuw vier nummers uit. Het accent lag daarbij sterk op de Reformatieherdenking. Maar daarnaast kwamen er ook enkele andere thema's aan bod.

Nummer 2017-38 kreeg als titel mee *"Levend Brood voor onderweg"* naar het gelijknamige boek van dr. Ton van Eijk over de litanie van het heilig sacrament. Dit boek werd door de auteur gepresenteerd in de Cenakelkerk in de Heilig Landstichting. Prof. dr. Herwi Rikhof gaf een theologisch commentaar op dit boek. In dit nummer

verder een moraal-theologische reflectie op de consequenties van het concept van de individuele vrijheid voor kerk en politiek van prof. dr. Fred van Iersel, een interview met dr. Klaas van der Zwaag over zijn boek Reformatie vandaag en de teksten van een symposium in Heerenveen over de vruchten en de toekomst van oecumene.

Perspectief 2018-39 is in het geheel gewijd aan de Reformatieherdenking. Het nummer begint met de Lutherlezing door mgr. dr. J. van den Hende uitgesproken op 30 oktober 2017 in de Lutherse gemeente in Rotterdam bij gelegenheid van de uitreiking van Lutherpenning aan

prof. dr. Herman Selderhuis en drs. Karla Apperloo. Verder in dit nummer de bijdragen van het symposium *“Het uitgestelde dispuut – Luthers stellingen herlezen”* de teksten van de 51^e studievergadering van de Katholieke Nationale Commissie voor Oecumene in België en enkele bijdragen van het symposium *“De oecumenische balans van het Reformatiejaar”* dat begin november door de Katholieke Verenging voor Oecumene werd georganiseerd. Het nummer wordt afgesloten met de opmerkelijke bijdrage *“De katholieke Luther”* van prof. dr. Wolfgang Thönissen, uitgesproken op de jaarlijkse ontmoeting van het Oecumenisch Forum voor Katholiciteit.

Perspectief 2018-40 opent met een bijdrage van drs. Koos Smits pr. over Luther en Maria en een artikel van Cees Luttkik over het debat tussen exegeten en theologen over het vroegkatholicisme in het Nieuwe Testament. Verder in dit nummer de teksten van het tweede Willibrordsymposium over de Brexit van Willibrord.

Perspectief 2018-41 opent met twee bijdragen van ds. Karin van den Broeke en dr. Katharina Kunter geschreven bij gelegenheid van 70-jarig bestaan van de Wereldraad van Kerken. Verder een bijdrage van dr. Anton ten Klooster over de exhortatie *“Gaudete et Exsultate”* van paus Franciscus, de tekst van de lezing die Dr. Ton van Eijk hield voor het Oecumenisch Forum voor Katholiciteit over de Kerk als sacrament en een artikel van Sergio Targa sj. over de Rishi bevolking en de Katholieke Kerk. Met twee bijdragen van Geert van Dartel wordt het nummer afgesloten: een commentaar op rapport *“Kerk en Kerkengemeenschap II”* van de Internationale Rooms-katholieke / Oud-katholieke Dialoogcommissie en dagboeknotities van zijn reis naar Syrië.

Website

De website www.oecumene.nl fungeert als een uithangbord van de Vereniging. Op de website worden alle uit-

gaven van de Vereniging gratis aangeboden. Ook worden verslagen gepubliceerd van bijeenkomsten en ontmoetingen. Dankzij een projectsubsidie hebben we in de afgelopen drie jaar reeksen van artikelen gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen. Door de beëindiging van de subsidie konden we die activiteit helaas niet in voldoende mate voortzetten. Daardoor is het aantal op de website gepubliceerde bijdragen beduidend teruggelopen. De structuur en opmaak van de website is bovendien weer aan een update toe. We gaan proberen om de website in de komende tijd weer up-to-date te maken.

Facebookpagina

Het aantal leden van de facebookgroep is dit jaar licht gedaald tot onder de 1.000. De pagina wordt gebruikt voor het delen van berichten over actuele oecumenische ontwikkelen en het becommentariëren daarvan. In vergelijking met het vorig jaar is de situatie niet veranderd. Het aantal leden dat berichten plaatst en actief meedoet met de discussies is beperkt. Maar de onderwerpen en invalshoeken zijn zeer gevarieerd.

Losse publicaties

Dit jaar brachten we twee losse publicaties uit:

- *“Doof de Geest niet uit!”* Nederlandse vertaling van het document van de zesde ronde in de dialoog van katholieken en pinksterchristenen. De vertaling werd alleen als ebook uitgegeven en is gratis beschikbaar op de website van de Vereniging.
- Rick de Vries, *“Laat de Kamer zich bekeren?”* 2^e druk. Op verzoek van ABN-AMRO werd de studie van Rick de Vries opnieuw in een kleine oplage gedrukt. ABN-AMRO bracht het boek onder de aandacht op een bijeenkomst over duurzaam beleggen waarvoor voornamelijk religieuze instellingen waren uitgenodigd.

10 ONDERWIJS EN VORMING

In de loop van het jaar hebben bestuursleden en medewerkers van de Vereniging weer diverse lezingen en cursussen verzorgd.

Op 7 maart 2018 hield bestuurslid Bernhard Hegge in Roermond een lezing voor priesters en diakens van de dekenaten Roermond, Thorn-Heythuysen en Weert over het thema: *“De Oosterse Kerken: ontstaan en eigenheid en onze omgang met de gelovigen van die kerken in de pastorale praktijk”*.

Op 18 mei 2018 hield bestuurslid Rob van Uden een inleiding in de Titus Brandsmaparochie in Oss. Thema van de lezing was *“Parochie in een seculiere samenleving”*, een problematiek waarvoor alle kerken gesteld zijn, maar waarop kerken ook samen een antwoord zouden moeten zoeken.

Geert van Dartel gaf in het eerste semester van 2018 als vervanger van dr. Cees van Vliet de colleges oecumene aan Fontys Hogeschool Theologie en Levensbeschouwing. De colleges werden op 12 mei afgesloten met een bezoek aan de Russisch-Orthodoxe Kerk in Amsterdam.

Op uitnodiging van de Thomas More Stichting gaf Geert van Dartel in mei 2018 3 huiskamercolleges over Reformatie en secularisatie aan studenten die deelnemen aan het beurzenprogramma van de stichting.

Verder gaf hij de volgende lezingen en presentaties:

- Inleiding voor de Utrechtse Stedelijke Raad van Kerken over de mogelijkheden en uitdagingen voor de plaatselijke oecumene in Utrecht (13 september);
- Inleiding over de katholieke visie op oecumene voor predikanten van Bergen op Zoom (14 september);
- Presentatie van het werk van Caritas Syrië bij het Be-

stuur van Pour les Autres in Den Haag (6 oktober);

- Lezing over de Reformatie als oecumenische uitdaging voor de Trappisten in Berkel-Enschot (12 oktober);
- Adrianuslezing over de oecumenische herdenking van de Reformatie voor de stichting Katholiek Erfgoed in de Paushuize in Utrecht (11 november);
- Lezing over oecumenische herdenking van de Reformatie voor de Raad van Kerken in Ommoord (13 november);
- Lezing over de stellingen van Maarten Luther voor de Raad van Kerken in Oss (14 november);
- Lezing over de Katholieke Hervorming voor de Titus Brandsmaparochie in Amstelveen (15 november);
- Lezing over reis naar Syrië voor de studenten van Vro-nesteyn (14 juni).

Leo van Leijsen is coördinator van de oosters christelijke leerhuizen *Bēt Drāshā* in 's-Hertogenbosch en *Didaskalion* in Hernen.

Bēt Drāshā in 's-Hertogenbosch

Bēt Drāshā-Oosters christelijk Leerhuis is een samenwerking van de Katholieke Vereniging voor Oecumene en de Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch. Bēt Drāshā is de Aramese naam voor het christelijke leerhuis zoals dat in de oude Kerk van Mesopotamië bestond.

In het oecumenische leerhuis van het najaar van 2017 was het onderwerp *“De sacramenten. De inspiratie van het Oosters christendom”*. De sacramenten werden behandeld zoals men die viert in het Oosters christendom. Kernwoorden hierbij waren: Godsontmoeting – inspiratie – oecumene. We vertrokken vanuit de vraag: Wat is (christelijke) sacramentaliteit? Sacramenten als doop, myronzalving, eucharistie, ziekenzalving, biecht, huwelijk en ambtswijding kwamen achtereenvolgens gedurende de avonden ter sprake. We lazen samen relevante

Bijbelpassages en teksten van oosterse kerkvaders zoals Ignatius van Antiochië, Cyrillus van Jeruzalem, Johannes Chrysostomus. De oudtestamentische symbolen voor de christelijke sacramenten, zoals bijvoorbeeld de Doortocht door de Schelfzee als beeld voor de Doop, kwamen daarbij ruimschoots aan de orde. De reader bood ook liturgische teksten van Kopten, Syriërs, Armeniërs, Grieks-orthodoxen en Ethiopiërs. We legden tijdens deze leergang op beknopte wijze verbanden met zowel de joodse wortels van de sacramenten als met de verschillende praktijken ervan in protestantisme en westers katholicisme. Over dit alles spraken we samen, als leerproces én inspiratie voor het eigen geloven. Deze samspraak was zeer levendig en werd vaak ingegeven door de ervaringen van deelnemers met de sacramenten in hun eigen leven, wat de gesprekken hun spontaneïteit en tegelijkertijd diepte gaf.

Het Bēt Drāshā-team bestond uit ds Paul van der Waal, Aline Verbaas en Leo van Leijsen. Het Bēt Drāshā-Oosters christelijk Leerhuis vond plaats in de Grote Kerk (Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch) aan de Kerkstraat 20 te 's-Hertogenbosch. Een gelukkige omstandigheid omdat zo de traditionele eenheid tussen bedehuis en leerhuis extra onderstreept werd. De bijeenkomsten waren op de donderdagavonden 28 september, 19 oktober, 9 november, 30 november en 14 december.

Parallel aan dit leerhuis over de sacramenten verscheen op de website van de Vereniging de reeks 'Sacramenten in Oosterse Kerken': artikelen over de sacramenten, meest door oosterse auteurs zelf verzorgd, zoals onder andere over de Doop en Myronzalving door aboena Basilios Khamis van de Antiocheens-orthodoxe parochie te Amersfoort en over Qandilo, de ziekenzalving, door de theologe Salaam Somi van de Syrisch-orthodoxe Kerk in Nederland.

Onder de titel 'Levende traditie' brachten op zondag 19 november jl. 21 mensen: protestanten, orthodoxen en katholieken, een bezoek aan de Orthodoxe kerk aan de Springweg te Utrecht. Deze ressorteert onder het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel. We waren te gast bij de Grieks-orthodoxe parochie 'Boodschap aan de Moeder Gods' (De Aankondiging), in hartje Utrecht. Het bezoek bestond uit het bijwonen van de Goddelijke Liturgie (eucharistie) en het gesprek nadien. Bēt Drāshā-deelnemers waren duidelijk onder de indruk van de mooie dienst – met name prachtig gezongen – en de biddende atmosfeer.

Na afloop van de liturgie raakten sommigen van de groep in gesprek met de jonge proto-psaltis, d.w.z. cantor ofwel koorleider. Hij vertelde boeiend over de Byzantijnse muziek. In Café Springhaver, iets verderop aan de Utrechtse Springweg, praatten we na met de jonge priester, pater (vader) Alexandros Pitsikakis, en z'n vrouw, presvytera Maria.

De vragen uit de groep gingen met name over het verloop van de dienst. Vader Alexandros en zijn vrouw legden uit wat een en ander betekende. Aline Verbaas van het Bēt Drāshā-team overhandigde aan vader Alexandros als teken van dank voor de genoten gastvrijheid een kaars met daarop een afbeelding van de 'Zoete Moeder van Den Bosch'.

Didaskalíon – Leerhuis op Kasteel Hernen

Het leerhuis Didaskalíon-Oosters christendom en cultuur vindt iedere winter plaats op Kasteel Hernen in samenwerking met de A.A. Brediusstichting. Dit leerhuis staat onder leiding van haar directeur Victoria van Aalst en van Leo van Leijsen. Didaskalíon betekent in het Grieks 'school, academie, leerhuis' en is een bescheiden knipoog naar de zogeheten School van Alexandrië, waar christelijk geloof en toenmalige cultuur elkaar op een vruchtbare manier ontmoetten.

In de winter 2018 vonden drie dagbijeenkomsten plaats: de vrijdagen 19 januari, 16 februari en 16 maart. Het thema *“Traditie. Vuur doorgeven”* was ook al onderwerp geweest in Bēt Drāshā najaar 2016 te 's-Hertogenbosch. Het thema duidde ook hier weer op het doorgeven van het Evangelie zoals dat door oosterse christenen is gebeurd. Hoe zouden hun - in tijd en plaats - verschillende tradities van betekenis kunnen zijn voor ons anno nu?

Didaskalíon 2018 concentreerde zich op enkele kernthema's van de christelijke traditie: van begin (Schepping) tot einde (nieuwe hemel, nieuwe aarde). De thema's werden aan de hand van Bijbel én oosterse christelijke auteurs belicht. Hoe dacht men over God, Jezus, het Rijk Gods, gebed? Waar kan hun beleving van de Blijde Boodschap ons inspireren?

De reader was een anthologie aan teksten, thuis te lezen, waaruit sommige op de bijeenkomsten voor nadere gezamenlijke lezing werden uitgekozen. En men behandelde tevens een icoon uit de Karpaten, een traditionele afbeelding van het Laatste Oordeel.

Het kerkbezoek werd gebracht aan de katholieke Byzantijnse geloofsgemeenschap Vladimirskaia te Utrecht op zondag 15 april 2018, waarvan een van degenen die deelnam aan het Didaskalíon de vaste voorganger is. Men vierde de Goddelijke Liturgie van de Derde Zondag van Pasen mee en hierna werd men onthaald op een gezamenlijke lunch met de twee voorgangers van die ochtend en enkele leden van de gemeenschap Vladimirskaia.

Voorafgaand aan de maaltijd werd door Wim Zwanikken, lid van de geloofsgemeenschap, kort de geschiedenis geschetst van de landelijke Pokrofgemeenschappen en de plaats van deze gemeenschap daarbinnen.

Op 27 november 2017 hield Leo van Leijsen een voordracht over de icoon van de Annunciatie op een thema-avond van de Raad van Kerken in het Protestants Kerkelijk Centrum 'De Ark' te Oosterhout (N.-Br.).

11 BESTUUR

Het Dagelijks Bestuur vergaderde negen keer, het Hoofdbestuur kwam vier keer in vergadering bijeen. Uitwisseling van informatie over oecumenische initiatieven en ontwikkelingen vormt een vast agendapunt op de bestuursvergaderingen. Het bestuur houdt toezicht op de uitgezette beleidskaders. Conform het beleidsplan 2017-2021 is het de bedoeling dat bestuursleden in de komende jaren een belangrijke rol gaan spelen in de activiteiten van de Vereniging.

Inhoudelijke aandachtspunten

Op de vergaderingen van het hoofdbestuur wordt doorgaans een inhoudelijk onderwerp besproken. In het verslagjaar kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- De visie van Luther op Augustinus, ingeleid door de drs. Diederik Wienen..
- Het rapport “Kerk en Kerkengemeenschap II” van de Internationale Rooms-katholieke en Oudkatholieke Dialoog Commissie, ingeleid door mgr. dr. J. van den Hende.
- Oecumene en migratie, ingeleid door dr. Jorge Castillo-Guerra
- Pastorale handreiking Duitse bisschoppen ten behoeve van gemengd gehuwden.

Financieel beleid

Het bestuur besloot in 2017 de beleggingen van de Vereniging onder te brengen bij een andere bank. Daarbij viel de keus op ABN-AMRO. In de loop van 2017 zijn de beleggingen overgegaan naar ABN-AMRO. De rekening bij Van Lanschot Bankiers werd opgeheven. De penningmeester besloot na overleg in de financiële commissie om te kiezen voor een vorm van vermogensbeheer op basis van een gematigd defensief profiel. Daartoe werd een beleggingsstatuut opgesteld dat door het bestuur is vastgesteld.

Dankzij enkele meevallers werden 2016 en 2017 met een positief financieel resultaat afgesloten. In 2016 was dit te danken aan een legaat uit de nalatenschap van een lid van de Vereniging. In 2017 was het positieve resultaat het gevolg van de herbelegging van aandelen en obligaties. Dankzij deze positieve resultaten is de vermogenspositie van de Vereniging weer een beetje sterker geworden.

Echter het structurele tekort op de exploitatie bedraagt onverminderd € 75.000,- en zal bij gelijkblijvende omstandigheden in de komende jaren verder oplopen. De kosten vertonen een stabiel beeld, de baten uit contributies, collectes, abonnementen en donaties laten een geleidelijke teruggang zien.

In memoriam drs. Pieter Kohnen (1971-2018)

Geheel onverwacht overleed op 2 februari 2018 Pieter Kohnen, directeur van het Verband van Maatschappelijke Organisaties (VKMO). Hij was van 2002 tot 2011 medewerker pers en communicatie en beleidsmedewerker oecumene van de Bisschoppenconferentie. Op oecumenisch gebied was hij de rechterhand van de bisschop-referent voor oecumene, mgr. Jan van Burgsteden sss met wie hij de RK Kerk in de Raad van Kerken vertegenwoordigde. Tevens was hij in die periode adviseur van het Bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

Pieter Kohnen had een grote interesse in het Oosters Christendom. Zijn bekroonde doctoraalscriptie uit 1997 ging over het Apostolaat der Hereniging tijdens het Interbellum. Dankzij die studie ontstond zijn interesse in de Byzantijnse liturgie. Jarenlang was hij lid van het Tilburgs Byzantijns Koor. In 2002 nam hij voor korte tijd het hoofdredacteurschap van het Tijdschrift Pokrof op zich. Onder zijn enthousiaste leiding werd in 2003 het 50 jarig jubileum van Pokrof met een korenconcert ge-

vierd in de St. Catharina kerk in Den Bosch. in 2009 gaf hij de aanzet tot de oprichting van het Byzantijns Netwerk van priesters, koren en katholieke gemeenschappen die de Eucharistie volgens de Byzantijnse ritus vieren.

Na zijn overstap van de Bisschoppenconferentie naar het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO) verlegde hij de aandacht van het oecumenische naar het maatschappelijke veld. Ook in dit netwerk heeft hij zich met hart en ziel ingezet.

Pieter was in hart en ziel een katholiek die stond voor zijn zaak. Het bericht van zijn overlijden is in katholieke en oecumenische kring met verbijstering ontvangen. Hij laat zijn vrouw Anneke en vier kinderen achter. Op vrijdag 9 februari vond onder grote belangstelling de uitvaart plaats in de kathedrale basiliek Sint Jan van 's-Hertogenbosch. Moge hij rusten in vrede.

12 OVERZICHT VAN ARTIKELN

Bestuursleden

Drs. Rob van Uden, 'Een nieuw diaconaal handboek', www.oecumene.nl, 24 april 2018

Drs. Geert van Dartel

- "Hervormingsdag 2017 een nieuw begin?", www.oecumene.nl, 31 oktober 2017.
- "De lange weg naar verzoening. Servisch-orthodoxen en katholieken op de Balkan", in: Pokrof 64(2017) 4, 13-18.
- "Mink de Vries brengt sporen Moderne Devotie tot leven", www.oecumene.nl, 19 december 2017.
- "Licht op Maria, symposium in Abdijhof Mariënkroon", www.oecumene.nl, 24 januari 2018.
- "Werkbezoek aan ongedocumenteerden in Amsterdam", www.oecumene.nl, 3 maart 2018.

- “Leven in Christus – het grotere verhaal”, in: Overeen april 2018, pag. 7.
- “De levende God – een orthodoxe catechismus”, in: Overeen april 2018, pag. 8.
- “Rückblick auf die ökumenische Entwicklungen in den Niederlanden in 2017”, bijdrage voor de ontmoeting 3-5 april in Ossendrecht, niet gepubliceerd.
- “Reformatieherdenking bracht oecumene verder”, www.oecumene.nl, 9 april 2018.
- “Geef Syrië niet op. Kom over en help!”, in: Pokrof 65 (2018)3,6-8.
- “50 years ROACO” from a Dutch perspective, in: ROACO 50 1968-2018, pag. 79-80
- “De eenheid van de Kerk is symfonisch en gefundeerd in waarheid en liefde”, bijdrage geschreven voor Katholiek Nieuwsblad, wordt later gepubliceerd.
- “De geestelijke dynamiek van de oecumenische beweging naar katholiek inzicht”, bijdrage voor de bundel van dr. Klaas van der Zwaag en dr. Herman Speelman, wordt later gepubliceerd.

Drs. Leo van Leijssen

- “De Zeven Slapers van Efeze”, in: Pokrof 2017, nr 4 (sept-okt), pp 12-14.
- “De Myronzalving”, Byzantijnse Liturgie XVIII (rubriek), in: “Pokrof” 2017, nr 4 (sept-okt), p 23.
- “Gemeenschap der heiligen”, in: Overeen, oktober 2017-39, p 2. (Bij het thema van Willibrordzondag 2017, ‘Hervorming vandaag. Eén is onze Meester en wij allen zijn broeders en zusters’.)
- “«Lezen voor je leven» God laat nog altijd van zich horen”, recensie van Dom Bernardus en Jos Douma, “*Lezen voor je leven. Aan de slag met Lectio Divina*”, Berne Media Uitgeverij Abdij van Berne, 2017 op www.katholiek.nl, 9 november 2017.
- “De Kerkvaders I. In westers christendom en wetenschap”, in: Pokrof 2017, nr 5 (nov-dec), pp 18-21.
- “De Kerkvaders II. Hun plaats in de Orthodoxie”, in: Pokrof 2018, nr 1 (jan-feb), pp 18-21.
- “Met het Triodion op weg naar Pasen”, Byzantijnse Liturgie XX, in: Pokrof 2018, nr 1 (jan-feb), p 23.
- “Hemels Brood & Geestelijke Drank”, recensie van de gelijknamige uitgave van de Syrisch-orthodoxe eucharistieviering uitgegeven door Bar Ebroyo Press, Glane-Losser 2017, op: www.oecumene.nl, 21 maart 2018.
- “Blijf in Mij, zoals Ik in U! Eucharistie in de oosterse Kerken”, in: Overeen, april 2018-40, pp 1-2. (Over het gelijknamige thema van de Zondag voor de Oosterse Kerken 2018.)
- “Kerkvaders en -moeders III. Hun betekenis voor hendaagse christenen in het Westen”, in: Pokrof 2018, nr 2 (mrt-apr-mei), pp 14-17.
- “Kerkvaders voor nu”, in: Kerk wereldwijd. Tijdschrift voor missie & dialoog, mei/juni 2018, pp 20-22. (Overname in licht bewerkte vorm van het artikel uit Pokrof 2018-2, “Kerkvaders en -moeders III”.)
- “Het Katholieke Oosten” in drie delen, in: Pokrof 2018, nr 3 (jun-jul-aug), p 21 (Bespreking van jubileumuitgave “Oriente Cattolico” 2017).
- “Eniggeboren Zoon”, Byzantijnse Liturgie XXII, in: Pokrof 2018, nr 3 (jun-jul-aug), p 23

13 BESTUUR EN COMMISSIES

(per 1 juli 2018)

Hoofdbestuur

Prof. dr. M. Sarot, voorzitter
Drs. G. van Dartel, ambtelijk
secretaris en directeur van het
bureau
Prof. dr. A. Brünning
Vic. drs. A. Bultsma, gedelegeerde
van het bisdom Groningen -
Leeuwarden
Dr. J. Castillo Guerra
Dr. B. Hegge, gedelegeerde van het
bisdom Roermond
Mw. C. van den Heuvel-van
Maarseveen, penningmeester
Drs. M. Los, gedelegeerde van het
aartsbisdom Utrecht
Prof. dr. J. Peters sj., vice-voorzitter
Drs. T. Sip, gedelegeerde van het
bisdom 's-Hertogenbosch
Drs. E. van Teijlingen, gedelegeerde
van het bisdom Haarlem -
Amsterdam
Drs. R. van Uden, diocesaan
vertegenwoordiger van het bisdom
Breda
Dr. F. Vermeulen, gedelegeerde van
het bisdom Rotterdam
Drs. D. Wienen
Dr. C. van Vliet

Dagelijks bestuur

Prof. dr. M. Sarot
Drs. G. van Dartel
Prof. dr. J. Peters
Mw. C. van den Heuvel
Drs. R. van Uden

Adviseurs

Dr. J. van 't Kruis, adviseur namens
de Protestantse Kerk in Nederland
Drs. B. van Oers, adviseur namens
het Secretariaat van het R.K. Kerk-
genootschap
Drs. E. Bornhijm, gedelegeerde van
het Bisdom Breda

Staf en secretariaat

Drs. G. van Dartel, directeur (1 fte)
Mw. M. van Herp, secretaresse (0,4
fte)
Drs. L. van Leijsen, stafmedewerker
Oosterse Kerken(0,7 fte)

Financiële commissie

Vic. drs. A. Bultsma
Drs. G. van Dartel
Mw. Chr. van den Heuvel-van
Maarseveen
Prof. dr. J. Peters

Redactie Perspectief
Drs. C. van den Berg
Drs. G. van Dartel
Prof. dr. F. van Iersel
Drs. L. van Leijsen
Dr. K. Schelkens
Prof. dr. P.-B. Smit
Drs. F. Wouda

Redactie Pokrof

Drs. P. Baars, hoofdredacteur
Dr. D. Bruinsma
Drs. G. van Dartel
Drs. L. van Leijsen,
redactiesecretaris
Dr. J. Meijer CSsR
Drs. N. Pouls
Dr. K. Tolstaja
Dr. I. Vassileva-van der Heiden
Drs. H. Vogelaar

Werkgroep Refo500

Dr. D. Akerboom
Drs. G. van Dartel
Dr. A. van Eijk
Mgr. Dr. G. de Korte
Dr. H. Kronenburg
Drs. R. Kuiper
Prof. dr. P.-B. Smit

Webredacteuren

Drs. G. van Dartel
Drs. L. van Leijsen

Facebookpagina Katholieke Vereniging voor Oecumene

Drs. G. van Dartel
Drs. L. van Leijsen

14 FINANCIËLE VERANTWOORDING

	Begroting 2017	Exploitatie 2017
	€	€
Baten		
Contributies incl. bijdragen leden	20.000	20.522
Giften/legaten religieuzen	15.000	9.725
Giften/legaten vrienden	20.000	13.638
Projectsubsidies	15.000	91.244
Willibrordzondag	20.000	21.137
Abonnementen Pokrof	13.000	13.783
Cursussen en studiedagen	5.000	1.111
Advies en begeleiding	5.000	4.133
Verkopen		1.081
Opbrengst beleggingen	20.000	135.012
Diversen		
Totaal Baten	133.000	311.386
Lasten		
Kosten Activiteiten	35.000	75.839
Lonen en salarissen	115.000	116.773
Sociale lasten	27.000	29.428
Personeelskosten (arbodienst, verzekering, overig)	4.500	4.741
Reiskosten	5.000	6.831
Huisvestingskosten	9.500	8.526
Kantoorkosten	5.000	7.000
Accountantskosten	4.500	3.345
Algemene kosten	1.000	2.585
Totaal Lasten	206.500	255.068
Uitkomst financiële baten en lasten		439
Buitengewone lasten		-/- 1.610
Mutatie voorziening personele lasten		
Resultaat	-/- 73.500	55.147

Samengevoegde Balans per 31-12-2017

Activa

	€
Materiële vaste activa	5.900
Financiële vaste activa	219.760
Kortlopende vorderingen	7.886
Liquide middelen	333.463
Totaal	567.009

Passiva

	€
Eigen vermogen	402.544
Voorzieningen	150.592
Kortlopende schulden	13.873
	567.009

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Emmaplein 19^D

5211 VZ 's-Hertogenbosch

Telefoon: 073-7370026

Email: secretariaat@oecumene.nl

Website: www.oecumene.nl

NL97 INGB 0000 8019 19

NL73 INGB 0001 0876 28

